

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.

A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendőek.

Az Országos Értekezlet.

A zsidóság története egy kimagasló nappal, egy ragyogó, dicsőséges emlékekkel gazdagodott.

Büszke örömmel tekintünk vissza reá. Nagy remények fűződnek nagyszerű munkájához.

De midőn jelentőségét értékeljük, nem a nyomában várt eredményekre irányul figyelmünk, hanem azt az erkölcsi tartalmat vesszük szemügyre, a mely minden mozzanatában kifejezésre jutott.

Fenséges megnyilatkozása volt egy magas eszmének, a mely mindig élt a zsidóság lelkében, a melyet elhomályosítani, ősrégi tradíciótól, évezredek átkaroló történettől szentesített érvényében megingatni nem lehet.

Az Értekezlet elnöke ez eszmének ezekkel a szavakkal adott kifejezést:
Egy Isten! Egy Tóra! Egy Izrael!

És az a hatalmas visszhang, melyet szavai keltettek, a helyeslésnek grandiozus megnyilatkozása, mely azokat kísérte, cáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy szózatában az egység zászlaja alá sereglett egész tábornak hitvallása szólalt meg, hogy tolmácsa volt annak az erős meggyőződésnek, mely a magyar zsidóság legjavában gyökerezik.

Mindmegganyian, a kik ott voltak az Értekezleten, annak dokumentálására jöttek el, hogy a zsidóság egy és oszthatatlan, hogy nem lehet darabokra tépni azt, a minek az egységben rejlik ereje, az egységből fakad életének örökkévalósága.

Minő sulya lehet bármely más kijelentésnek ezzel a nagy, ünnepélyes nyilatkozattal szemben!

Hatszáz férfiú, 250 különböző irányu, különböző felfogásoknak hódoló, de a zsidóság egységének gondolatában egy hitközség kiküldöttjei tették ezt a nyilatkozatot.

Milyen tábor! Mennyi értelmiség, mennyi tehetség, mennyi tudás, mennyi érdem, mennyi a közjót szolgáló munkásság által kivívott tekintély és milyen izzó szeretete a zsidóságnak, a vallásnak és felekezetnek, mily

lángoló buzgalom a zsidóság javáért, gyarapodásáért és felvirágzásáért, mily lobogó lelkesedés céljaiért és eszméiért, mennyi hűség és odaadás, mennyi áldozatkészség és törhetetlen idealizmus!

Vajjon volt-e ennek a gyülekezetnek, mely bármely ország és felekezet díszére válnék, egyetlen egy tagja is, a kinek lelkét önző érdek mozgatta, szándékát és elhatározását más valami irányította volna, mint a zsidóság java és dicsősége? És ezeket a férfiakat és ama százezreket, a kiknek felfogását és akaratát tolmácsolták, a kikre a zsidósághoz való erős ragaszkodásuk, a zsidóságért való lelkesedésük csak áldozatokat ró, de a kiket semmiféle előnnyel nem kecsegtet, ezeket a férfiakat és azt a nagy tábort, a mely mögöttük áll, ki lehessen közösíteni a zsidóságból, ezeknek hűségét kétségbe szabadjon vonni, vallásukhoz való szeretetét meg szabadjon gyanusítani?

Távol vagyunk attól, hogy az orthodoxyától megtagadjuk azt a tiszteletet, a mely minden komolyan vallott meggyőződést, minden erkölcsi megfontolásból kialakult nézetet és különösen a vallásos hit és élet minden nyilvánulását megilleti, de vajjon ki ruházott fel bárkit is azzal a joggal, hogy a magyar zsidóságnak egységet hirdető és békét óhajtó képviselőinek amaz állításával, hogy a vallás törvényeinek és ezek hagyományos magyarzatának alapján állanak, hogy a hitközségek vallásos intézményeinek gondozásánál, fentartásánál és kezelésénél ugyanannak a kodexnek a tekintélyét ismerik el, a mely az orthodox gyülekezeteket irányítja, szembe helyezze azt a kijelentést, hogy dogmatikus különbségek választják el az orthodoxokat a „neologoktól“, hogy „neologok“ és orthodoxok két oly különböző felekezetet alkotnak, melyek a legsúlyosabb lelkiismereti kényszer nélkül közösségben nem élhetnek?

Lehet-e Magyarországon neológiáról beszélni? Vajjon nem sokkal nagyobb-e az ür, mely a legradikálisabb magyar hitközségeket a külföld szabadelvű, mint annak orthodox gyülekezeteitől választja el? Uj tanokat hirdetnek-e a Rabbiképzőben nevelt papok? Ha megszólal az óhaj, hogy az istentisztelet formáit nemesítsük, hogy rendet és méltóságot vigyünk templomainkba, hogy vallásos táplálékot keressünk olyanok számára, a kiknek lelki szükségleteit jargon-beszédekkel és orosz-lengyel énekekkel kielégíteni nem lehet, ha egyesek a vallásos élet szolgálatában oly intézmények meghonosításán fáradoznak, a melyek a külföldi *orthodox* hitközségekben réges régen gyökeret vertek, ha nem a szabadelvű, nem a Geiger eszméit követő, hanem az orthodox német gyülekezetek példáját szem előtt tartva, azon vagyunk, hogy zsinagógáinkban áhitat és ünnepi hangulat uralkodjék, ezzel rászolgáltunk már arra, hogy a reformerek, a neológok nevével illessenek? Hiszen akkor reformerek és neológok a legkonzervatívabb német gyülekezetek rabbijai is, azok, a kik a Hildesheimertől alapított orthodox szemináriumban végezték tanulmányaikat, nem kevésbé, mint azok, a kiket a szintén konzervatív Boroslóban neveltek.

A berlini *nagy* zsinagógában, Magdeburgban, annak a hitközségnek
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

templomában, a melyben az éppen nem „neolog“ vagy reformer Philippon működött, a kedusát ünnepi alkalmakkor németül éneklük, hol van az a magyar gyülekezet, mely a tradíciótól való hasonló eltérést megengedne magának? Vagy másként értelmezik-e a Sulchan Áruach rendelkezéseit a „neológ“ hitközségekben, mint az ortodoxoknál? És van-e „neológ“ rabbi Magyarországon, a kinek életmódja bármely német orthodox rabbiétól különbözik!

Magyarországon nincs neológia. És ha van néhány hitközség, a melyek egy évszázad óta szabadelvűbb irányt követnek, ha van néhány rabbi, a kik a nélkül, hogy a gyakorlatban az uralkodó vallásos szokástól eltérnének, azt a nézetet vallják, hogy korunk vallásos életéből sem szabad kitiltani azt az eszmét, a melynek történeti megtestesedése a talmud és az ahhoz kapcsolódó nagy fejlődés, ki van feljogosítva arra, hogy ezért a neológia nevével bélyegezze meg azokat, a kik ősrégi zsidó tradíciókat követve azt vallják, hogy hithűség nem jelent fanatizmust és zsidó vallásosság nem a szellemek lenyűgözését?

A ki új eszméket követ, a kinek elvei ellentétbe helyezkednek az uralkodó hagyománnyal, annyi bátorsággal is bír, hogy azt nyíltan kimondja, azt semmiféle tekintet nem fogja meggyőződésének palástolására rábírni; a ki tehát *tiltakozik* a neologia vádja ellen, ha komolyságához nem fér szó és önző érdekek nem irányítják, igényt tarthat arra, hogy tiltakozását komolyan vegyék.

Nem kételkedünk abban, hogy annak a tiltakozásnak, a melynek hatalmas megnyilatkozása az Országos Értekezlet volt, meglesz a maga hatása. Orthodox testvéreink, ha számot vetnek lelkiismeretükkel, ha a zsidóság érdeke szent előttük, ha táplálni és gyarapítani akarják a felekezet erejét, ha a hűség megszilárdítása és a hitélet felvirágoztatása nemcsak óhajuk, hanem komoly törekvésük tárgya, nem zárkozhatnak el azoknak az érveknek megcáfolhatatlan igazsága elől, a melyek az Országos Értekezleten annyi meggyőző erővel felhangzottak és nem mondhatunk le arról a reményről, hogy a rideg, testvérietlen elutasítás helyébe a közeledésre való hajlandóság fog lépni.

Ebben a reményben megerősít bennünket azoknak a hitközségeknek a csatlakozása, a melyek a fennálló szervezetek egyikébe sem léptek be és különösen az az élénk visszhang, a melyet a béke szózata egyes nagyon jelentékeny orthodox gyülekezetekben keltett.

Az Országos Értekezletnek azok voltak legmeghatóbb mozzanatai, a melyekben a béke művének megalkotására való készség azok részéről nyilatkozott meg, a kik a kongresszustól létesített szervezettől idegenkednek.

Ez nagy erkölcsi értéket jelent. Ez biztató ígélet, a mely a kételkedőket meg fogja győzni arról, hogy a kibontott zászló diadalmaskodni fog. Velünk van a munkatársak tekintélyes tábora. Nem fogunk tehát elcsüggedni. És minthogy az igazság erejében bizunk, szilárd hitünk, hogy ez a tábor nap nap után nagyobbodni fog.

Lehetetlen, hogy a hatalmasan megindult mozgalom megakadjon, hogy

a lángoló lelkesedéssel megkezdett munka folytatás nélkül szűkölködjék. Sokkal szentebb a cél, a melynek szolgálatába szegődtünk, sem hogy cserben lehetne hagyni, sokkal komolyabbak a férfiak, a kik szolgálatára vállalkoztak, sem hogy attól lehetne tartani, hogy bárminemű nehézségek vissza fogják riasztani őket a nagy eszme megvalósításától a mely az Országos Értekezletet létre hozta és annak minden mozzanatát átragyogta.

Vivmányt látunk abban, hogy létre jött és büszkéek vagyunk méltóságos, nagyszerű lefolyására. Dicsősége a magyar zsidóságnak. Tanubizonyosága annak, hogy mennyi hűség, mennyi lelkesedés és mily testvéri érzület van azokban, a kiket vallásos közönnyel és a szent tradícióktól való elpártolással vádolnak hittestvéreik. A kiket illet, meggyőződhetek arról, igaz-e, hogy meglazultak a kötelékek, a melyek a neolognak nevezett zsidóságot vallásához és felekezetéhez fűzik, igaz-e, hogy a hithűség csak abban a táborban van, a melyben a szakadást hirdetik a zsidóság legfőbb érdekének.

Hálával adózunk az Országos Értekezlet kezdeményezőinek és mindazoknak, a kik buzgalmukkal, munkájukkal, bölcsességükkel, a felekezet méltóságát és az elérendő nagy célt szem előtt tartó higgadtságukkal és mérsékletükkel hozzájárultak a nagy nap hatalmas sikeréhez, a kiknek részük van abban, hogy egy nemes elhatározás messzeható áldásokat ígéro valósággá vált.

Az Országos Értekezlettől egyhangulag elfogadott határozati javaslat.

1. A Budapesten 1912. évi február hó 20-án az ország 250 hitközsége kiküldötteinek részvétele mellett megtartott országos értekezlet egyértelműleg vallja, hogy az izr. vallásfelekezet, az abban kialakult különböző pártok és árnyalatok ellenére, közös története, ősi hite és a hazai törvények és jogszolgáltatás, valamint a föld kerekén élő zsidóság felekezeti életéből vett tanuságok szerint: egységes és oszthatatlan, mely senki által és semmi cimen két vagy több felekezetre nem bontható.

2. Ebből folyólag elhatározza, hogy ez alapon még az év folyamán az ország fővárosában a hazai izr. hitközségek kiküldötteiből álló országos nagygyűlés tartassék, a melynek feladata legyen, hogy a mintegy négy évtized óta egyenetlenségben és széttagoltságban szenvedő s ez okból fejlődésében megbénított felekezetünkben az egyetértés és béke helyreállítására irányuló minden intézkedést tegyen meg, hogy ily módon a bevett izr. vallásfelekezetnek az ország törvényei szerint öt megillető önkormányzat (autonómia) egységes alapon biztosittassék.

3. Az országos értekezlet eme határozatainak végrehajtása céljából a mai napon választandó országos bizottságot küld ki, melynek hivatása lesz, hogy a nagygyűlést szervezze és egybehívja, napirendjét megállapítsa és összes előkészítési munkálatainál figye-

lemmel legyen az időközi alakulatokra, a hitközségek ősi intézményeinek fentartására és megóvására, valamint az e téren felmerült aggodalmak elosztatására olyképen, hogy a kiépitendő önkormányzat keretein belül joghatályos intézkedések biztosítsák a bármely árnyalatbeli hitközségek által fentartott intézmények és hagyományok hű megőrzését és ápolását.

4. Tegyen továbbá ezen bizottság az országos nagygyűlésnek alkalmas javaslatokat a rabbik és hitközségi tisztviselők jogállásának biztosítása, valamint számukra országos nyugdíjintézmény létesítése érdekében.

5. Az értekezlet elvárja, hogy minden igaz és elfogulatlan vallástárs, pártoskodást és haragot félre téve, legjobb belátása és tudása szerint az egységes magyar zsidóság részére kivivandó egységes autonómia érdekében tőle telhetőleg közreműködik!

A get.

Dr. Singer Bernát kedves barátomnak a M. I. 1. számában megjelent cikkére röviden akarok felelni. Singer dr. nézetem ellenében azt javasolja, hogy nézzünk el a száz rabbi beleegyezésétől, hivatkozva több decisorra.

Azonban mindezek csak olyan esetekről tárgyalnak, a hol a vallástörvény szerint meg van tiltva a férjnek a további együttélés, t. i. ha a nő kitért vagy erkölcstelen életet folytat. מנורה vagy מנאפה, mely esetekben magam is mondtam, hogy nem kell 100 rabbi aláírása, mert a decisorok túlnyomó többsége azt állítja, hogy olyan esetekre B. Gersom nem is mondta ki a chéremet.

Hivatkozik például t. barátom a böszörményi rabbi (Mhraf) responsumára; de az is csak oly férjes asszonyról beszél, a ki házasságot tört.

Hivatkozik néhai Weisz Kálmán sátoraljaujhelyi rabbira, ki a karcagi rabbihoz kérdést intéz és a száz rabbi aláírását szükségtelennek tartja.

De miről van ott szó? Az eset az volt: egy zsidó nő keresztény férjével elszőkött férje házából Bécsbe; ott tizenöt hónapig közös háztartásban élt vele, gyermeket szült a lencházban, kiről a nő a bíróság előtt beismerte, hogy törvénytelen és midőn az erkölcstelen viszony megszűnt, közönséges גיסקרה lett. Ott nem volt szükség arra a nagy apparatusra, melyet bold. Weisz rabbi mozgósított, annak bizonyítására, hogy száz rabbi beleegyezése fölösleges.

Hivatkozik a Sebuth Jákobra, „a ki ugy véli, hogy nem minden nap akad oly férfi, kinek módjában van 100 rabbi aláírását összegyűjteni.“

De ott is, a 120 responsumban, olyan nőről van szó, a ki harmadfél évig más férjével élt, gyermeket szült a házasságon kívül és vonakodik a getet elfogadni.

Hogy a férj újra nősülhessen, három utat lát maga előtt a S. J. szerzője.

Az egyik az, hogy az E. H. 1. és 119. szakasza alapján engedtettsék meg neki egyszerűen a nősülés; ámde, mondja, a későbbi decisorok határozata az, hogy a szokást követve, száz rabbi beleegyezése szükséges.

Ez azonban nehézségekkel jár, mert alig van ember, kinek módjában áll, hogy annyi pénzt költhessen, a mi az utazásra és 100 rabbi egybegyűjtésére (3 országból) szükséges.

A második ut a נט ע"י אהרן. Ezt pedig ellenzi a Rif.

Marad még a 3. ut; a get בע"כ és ezt az utat találja a leghelyesebbnek. „Dobják oda a getet az asszony területére és megvan;“ holott majdnem minden decisor sokkal szigorúbbnak tartja a get בע"כ tilalmát, mint a két-nejűséget.

Mindezek a vélemények és határozatok tehát arra az esetre vonatkoznak, a hol a törvény szerint el kell a nőnek válnia, a mint azt a t. barátomtól idézett Nethiboth hasálóm kimondja.

Én pedig cikkemben azon normális esetekről értekeztem, a hol a különben kifogástalan nő a polgárilag megtörtént elválás után vonakodik a getet elfogadni és javasoltam 100 rabbi aláírása megszerzését.

Hogy eleink ezt nagy, alig leküzdhető nehézségekkel járó procedurának tartották, könnyen érthető. Az ő idejükben az egyedüli közlekedési eszköz a kocsis volt, pósta alig létezett, az utak járhatlanok voltak és hogy valaki száz rabbinak az aláírását összegyűjtse, drága pénzért kellett embert és kocsit fogadnia és egy hosszú évig utaznia; ez egy vagyonba került és mégis — még ott is, a hol iszur forgott fenn, sokan a száz rabbi beleegyezését elkerülhetlennek tartják, holott *most nyolc nap alatt az a beleegyezés elnyerhető*, különösen midőn — a mire már rámutattam — az ORE tagjai készségesen teljesítik az illető kartárs megkeresését.

Hogy „az orth. körökhöz igen közel álló és orth. rabbik véleményét kikérő kartársak“ normális esetekben is egyszerűen feloldották a házasságot és így a R. G. chéremét hatályon kívül helyezték, reám nézve nem döntő, már azért sem, mert mi nem orth. rabbik nem engedhetjük meg magunknak az eddigi szokásban volt hagyományos eljárástól való eltérést.

Midőn nyilvánosan és hivatalosan megállapítani merészkednek, „*hogy a szeminariumból tömegesen kerülnek ki zsidó lelkészek, a kik a zsidóság alaptörvényeit negligálják, a hagyományokat tagadják és a hithű zsidóságtól egész élet- és világfelfogásukkal távol állanak,*“ nekünk nem orthodox rabbiknak — nem csak ebben a fontos ügyben, hanem *más irányban is* — óvatosoknak kell lennünk. שלא ליחן פחדון פה לשטן. Én mindig szem előtt tartottam azt; „Zeigt mir der Freund, was ich kann, lehrt mich der Feind, was ich soll!“

Komárom.

Dr. Schnitzer Ármin.

Vallásoktatás, — vég nélkül.

Az a jelszó, melyet Dr. Richtmann ur címül választott felelete részére (Magyar Izrael 1912. 10. 1.) תורה ועבודה, elvi megegyezést jelent azzal a közfelfogással, a melynek tolmácsául szegődtem. Magam is úgy vallom: zsidónak lenni annyi, mint Istent a Szentírás segítségével megismerni s életünkkel megszentelni.

Már most mily uton kívánja Dr. Richtmann úr reformjavaslata a zsidó növendéket az Isten ily szolgálatára nevelni? „A gyökeres változás pedig az, hogy az elemiben ne tanítsunk mást mint imádkozást. Sok olvasás, sok gyakorlás, kevés fordítás, kevés elmélet! A középiskola alsó osztályaiiban is kizárólag a gyakorlati szempont legyen a döntő Olvasás és fordítás.“ Felsőbb osztályokban történet és vallástan. (M. I. 1911. p. 27.)

Ennek a javaslatnak egyik hibájául kiindulásának azt a tévedését róttam föl, mintha a népiskola a középiskola részére állana fönn. Dr. Richtmann úr ezzel szemben azt vitatja, hogy „a zsidó gyermek számára a leggyakoribb esetben az elemi a középiskolának előfoka“. (M. I. 1912. p. 14.)

Nos, ez statisztikai kérdés, a számok tanuságát kell kérnünk. A legfrissebb kimutatás, mely Budapestre vonatkozólag rendelkezésemre áll, az 1906. adatokat dolgozza föl. Ekkor a fővárosbeli népiskolákat 10,750 zsidó fiu és 11,748 zsidó leánynövendék látogatta, a középiskolákat pedig 4041 zsidó fiu és 335 zsidó leány. Vegyük már most tekintetbe, hogy a népiskola tanulói 6, azaz helyesebben 4 osztály közt oszlanak meg, a középiskolaiak pedig 8 osztály között, vegyük továbbá tekintetbe, hogy a népiskolát rendszerint el is végzi a tanuló, míg a középiskolát megkísérülőknek még a fele sem jut el a felső tagozatig, a hol a bibliával megismerkednék, — s nyilvánvaló, hogy (Dr. Richtmann úrra) legkedvezőbb esetben javaslata a növendékek egy ötödére van tekintettel. Az országos statisztika még jóval amolyanabb viszonyokat tükröztet. 1908-ban Magyarország népiskoláit 92,018 zsidó gyermek látogatta, Magyarország középiskoláit pedig 14,911!

E szerint tehát az elemi iskolai tanulók tulnyomó részének fejlődésére nincs tekintettel Dr. Richtmann úr javaslata. Mert csak végső optimizmussal várhatja, „hogy megtanította a gyermeket a közös áhitatban résztvehetni s belénevelte a közösség olyan szeretetét, hogy részt akar venni.“ (M. I. 1912. p. 14.) Ugyan! Négy évi folytonos héber olvasással a zsidó közösség iránti szeretetet lehet nevelni? Legkedvezőbb esetben közönyt, tompultságot, csömört, de esetleg megvetést és elidegenedést.

Ha van az emberiségnek a kezdő nevelésre alkalmas, hivatott, csábító, készítő, kötelező anyaga, akkor a Szentírás és első sorban a Thóra az. Bejárhatjuk a földet s nem akad még egyszer egy בעלם אלהים vagy קטנתי לא אהם שלחם אחי הנה כנהארתום, טבל החסדים, vagy ennek betetőzése: ואתם השבתם עלי רעה אלהים השבה למבה, vagy egy Mózes, elnyomók neveltje, elnyomottak nevelője, vagy később Náthán próféta példázatának éle: אהה

איש vagy Illés vetője : הרצהת וזב ירשה Erre éhezik a gyermek lelke. Ha ezt megtagadjuk tőle, elmondható rólunk כהר הרוב זה ערים זה בני ישראל וחתנצלו בני ישראל זה ערים כהר הרוב Izrael meggondolatlanul leveti magáról az ékességet, melyet Hóreb hegyéről magával vitt. Ez zsidó szempont! Ehhez semmi köze Harnacknak! Okfejtésben semmi heteronom elem nem vegyült. Még megérjük, hogy a biblia-szeretet és a bibliatanulmány, mert a protestánsok kiválnak benne, a הקית הגני bűnlajstromára kerül!

De Dr. Richtmann úr sehogy sem világosít föl arról, miként küzdik le azok az eszközök, melyeket ő ajánl, azokat a nehézségeket, a melyeket ugyan ő oly eleven színekkel rajzol. A gyermekek rájönnek, „hogy a héber olvasás unalmas, a hittanár úr elmékedése, a napi kérdések megbeszélése pedig sokkal érdekesebb“. (M. I. 1911. p. 27.) Már most a 8 évi folytonos héber olvasásnál ezt kevésbé érzik, mint ha az elbeszélések elbeszélését, József történetét tárgyalják vagy a והפני עיר לא תחן מבשול-ra a gyermekeszküvel példát keresnek? A gyermek kinosan tanulja elmondani a biblia elbeszélését (M. I. 1912. 15.) Talán könnyebben tanulja meg, mikor mondanak tachanunt? Az alapnehézséget abban látja (s ezt a nehézséget korántsem kicsinylem!), „hogy kiolvashatjuk“ a gyermekek szeméből „a kételkedést, ha isteni kinyilatkoztatásról, szertartások szentségéről beszélünk“. (M. I. 1912. p. 12.) Már most Dr. Richtmann úr javaslata a világnézleti elemeket mind az V—VIII. osztályra hagyja, talán ekkor csökken a kétkedésre, a tagadásra való hajlandóság? Dr. Richtmann úr tüzesen kárhoztatja azt a módot, a melyen ma a héber szöveget fordítják. (M. I. 1912, p. 14) De ha jobb módszert tud, vajjon ezt könnyebb nem mondom a פירקן סרקן-ra, de a מורה הגני-ra alkalmazni, mint p. a szentségtörvényekre vagy a tiz ígére? Mert, jegyezzük meg, Dr. Richtmann úr tanterve szerint a növendék 8 éven át a tiz ígét sem tanulná meg!

Ismeretes Voltaire meghatározása, mely szerint a nyelvészet oly tudomány, a mely a mássalhangzókkal édes keveset, a magánhangzókkal meg éppen semmit sem törődik. Hasonló tréfás túlzással mondhatnák: Dr. Richtmann úr „gyökeres“ javaslata a középiskolát elvégző zsidó tanulókra alig van, a középiskolát el nem végző nagy többségre pedig épenséggel nincs tekintettel.

Fejtegetéseimet alig lehetett úgy érteni, hogy az imakönyv vagy a szertartások ellen fordultak. Én nem az imakönyvet, hanem az imakönyvtant támadtam, mondhatnám az imakönyv tartalomjegyzéktant. A szertartások dolgában azt hittem, csak Borsodi dr. úrral állok szemben. Ámulásomra Dr. Richtmann úr egyetért vele és csak inopportunosnak tartja Dr. Borsodi úr részletezését, mert a magamfajta gyöngébbek nem látják a benne rejlő értéket. Nos, megvallom, semmi zsidó értéket nem találok azokban a szertartásokban, melyeket Borsodi dr. úr oly gondosan összeállított: „miért sütnék ilyenkor Hausanorabboig gömbölyű kalácsot, miért hintik be mákkal, miért esznek ilyenkor sárgarépát, édességet, hal fejét, . . . mit kell tudnunk a Kapóróról, miért dobják el a Kapóro fejét, lábát, stb.“ (M. I. 1911., p. 166.) Ha heti tiz óra állana a vallásoktatás rendelkezésére, akkor is legfeljebb az óraközök csevegésére maradhatnának ezek a fölvilágosítások a zsidóságról.

Az osztály együttes munkájában „paulo maiora canamus,“ valamivel magasabb szózatnak kell, hogy tolmácsai legyünk.

A szédert Dr. Richtmann úr folk-lore nak teszi meg. Nem tudom, mily okon. Én sajátosan és jelentősen zsidónak tudom. De itt is be kell érni az utalással, a lelkesítéssel. Az iskolában megtanítjuk a gyermekeket a *גידה נשונה*-ra s arra biztatjuk, töltsse el a pészach estéit oly rokoni körben, a hol részt vehet a széderben. Az osztályban a szédert eltanítani ép oly képtelenség, akár az uszást, vagy a hegymászást.

Néha az ily kísérletek furcsán sülnek el. Egy ismerős családban az iskolás leánya haza jön avval a kijelentéssel, ő most nyolc napig nem akar kenyeret, inkább a húst is kiflivel eszi majd.

Ténybeli tévedést reám sütendő, Dr. Richtmann úr kioktat: „Zsoltárokat csak a felekezeti középiskola harmadik osztályában fordítanak s ilyen iskoláról nincs is szó ebből az alkalomból.“ (M. I. 1912., 13). Evvel szemben utalnom kell az Egyetemes Tanterv 53. lapjára, a hol a közép és polgári iskolák tananyagául egész sor zsoltár szerepel. Különben akár a felekezeti iskola tanterve is szolgálhat annak bizonyítására, hogy az Egyetemes Tanterv gyakorlati irányzatú.

Apróbb félreértéseket nem feszegetek. Dr. Richtmann úr megtesz engem a protestánsok, az anitisémíták, sőt (nefandum scelus!) Harnack bűntársának! Jól van. Magam részéről készséggel kijelentem, hogy midőn Dr. Richtmann úr ötletét „bizarr“-nak mondtam, nyelvérzékem nem látott s most sem lát ebben a szóban pathologikus értelmet, sem bántó célzatot. Sőt alávetem magam a mélyen t. szerkesztő úr censurájának s elnyomom (bár, minthogy itt nincs rólam szó, nem oly könnyű szívvel) megjegyzésemet arról a fejcsoválásról, melyet Dr. Richtmann úr a Magyar Izrael olvasóiból ki akar váltani. Fájlnám, ha a Magyar Izrael-ben az előkelő mértéktartást holmi bravuros vagdalkozás váltaná föl. Itt nem lehet az a kérdés, ki vág jobban. A kérdés ez: szabad-e a Szentírásnak az egész elemi iskolán át és a középiskola alsóbb tagozatában hátrább szorulnia vagy épenséggel kiszorúlnia? Szabad-e a zsidó gyermeknek *בגרות*-vá felnőnie a nélkül, hogy a tíz igét megismerné

Dr. Richtmann úr tervezetével szemben való állásfoglalásom emlékeztet az egykori drámairónak bírálójával folytatott vitájára. A bíráló hibáztatta az író alkotását. „Ön nem tudja, védekezik a drámairó, — mily nehéz jó drámát írni.“ „De mindenesetre tudon, vág vissza a bíráló, mily könnyű rosszat nem írni.“ Tudom, hogy nehéz a zsidó vallásoktatás, nehezebb, mint a görög nyelvet, vagy az ábrázoló geometriát tanítani. És még mennyivel nehezebb megfelelő vallásoktatási tervet készíteni. De elállani oly javaslattól, mely a mai célnál jóval alacsonyabbat tűz ki s ennek az alacsonyabb célnak elérésére semmi biztosítékot nem ad, — mily könnyű! Néha nagyobb a *שכר על הדרישה* mint a *שכר על הפרשה*!

Jegyzőkönyv

az Orsz. Rabbiegyesületnek 1912. febr. 19-én a Pesti Izr. Hitközség székházában tartott választmányi üléséről.

Jelen vannak: Dr. Bacher Vilmos diszelnök, Dr. Schnitzer Ármin elnök, Dr. Neumann Ede alelnök, Dr. Venetianer Lajos jegyző, Dr. Lövy Ferenc jegyző, Dr. Edelstein Bertalan pénztáros, Dr. Kiss Arnold, Dr. Steinherz Jakab, Dr. Herzog Manó, Dr. Klein József, Dr. Vajda Béla, Dr. Feldmann József, Dr. Guttmann Mihály és Dr. Schwarz Mór választmányi tagok. Mint vendégek részt vettek a tanácskozásban: Dr. Flesch Ármin, Dr. Horovitz József, Steiner Adolf, Dr. Junger Mózes, Dr. Gerstl Ignác, Dr. Friedmann Gyula, Dr. Bände Zoltán, Bände Illés, Dr. Weiszkopf Arthur, Dr. Kelemen Adolf, Dr. Pap Lajos, Dr. Singer Bernát, Breuer Soma, Dr. Rosenberg Ede, Dr. Spiegel Ármin, Grosz Péter, Stern Adolf, Dr. Enten Manó, Dr. Blumgrund Naftali és Dr. Rubinstein Mátyás.

1. Dr. Schnitzer elnök üdvözlővén a nagy számban megjelent tagokat, miután Dr. Kiss Arnold és Dr. Guttmann Mihály választmányi tagokat felkérte a jelen jegyzőkönyv hitelesítésére, megatottan emlékezik meg Kohn Mihály monori rabbi, választmányi tag megrendítő haláláról s jelenti, hogy az egyesület nevében részvétiratot intézett az elhunyt családjához s a hitközséghez. Jelenti továbbá, hogy az egyetemes zsidóság kulturális fejlődése s politikai jogainak kivívása körül hervadhatatlan érdemeket szerzett Dr. Philippon Lajos születésének századik évfordulója alkalmából az elnökség üdvözlő feliratot intézett Dr. Kayserlingné Philippon Berta urnőhöz, kinek köszönő választát bemutatja.

Elnök jelentéseit a gyűlés helyeslőleg tudomásul veszi.

2. A kitűzött napirend előtt tárgyalásra kerül Dr. Herzog Manó sürgős indítványa, mely szerint a másnap, február 20-án tartandó országos értekezleten, mely a felekezeti egység hangsúlyozása mellett az országos szervezetet megalkotó országos kongresszus egybehívását lesz hivatva előkészíteni, találjon alkalmas módon kifejezést a rabbik álláspontja is; indítványozza, hogy az ORE elnöke az egyesület nevében s a rabbikar képviselőjében külön felszólalás által juttassa kifejezésre a zsidó felekezet egységét.

Élénk eszmecsere után, melyben Neumann, Steinherz, Klein, Kiss és Singer tagtársak vettek részt, kimondatott határozatilag, hogy a választmány nem tartja időszerűnek, hogy az országos értekezleten rabbik által történő felszólalás által vallásügyi színezet adódjék a napirenden levő kérdésnek valamint nem tartja ez alkalommal szükségesnek, hogy a rabbik jogos kívánalmi kerüljenek szóba az országos értekezleten.

3. Elnök előadja, hogy egy nemrég elhunyt tagtárs özvegye oly szorult anyagi viszonyok közt tengődik, hogy állandó segélyezésért fordult az egyesülethez.

A választmány határozatilag kimondta, hogy egyesületünk állandó segélyt nem nyújthat, de megbizta az elnökséget, hogy belátása szerint s az egyesület anyagi erejéhez mérten juttasson egyszer s mindenkorra segélyösszeget az özvegyhez.

4. Elnök felpanaszolja, hogy dacára a legutóbbi közgyűlési határozatnak, mindezeideig csak 75-en fizették be az egyesületi pénztárba az özvegyi segélyt.

A választmány felkéri Dr. Neumann alelnököt, mint az egyesületi közlöny szerkesztőjét, hogy a legközelebbi számban intézzen felszólítást a tagokhoz, hogy mielőbb nyilatkozzanak az iránt, vajjon részt kívánnak-e venni az özvegyi segély kötelességeiben s jogaiban.

5. Dr. Lövy Ferenc, mint a nyugdíjügyi bizottság elnöke előadja, hogy a bizottság beható tárgyalás után azon megállapodásra jutott, hogy mielőtt a szükséges számításokat megejtenék s szabályzatot dolgoznának ki, a legszélesebb körű gyűjtést kell megindítani, hogy kellő alap teremtsék. A gyűjtést pedig csak a fővárosban lehet oly módon eszközölni, hogy eredményt érhessünk el s hatással is lehessen a vidéken is folytatni.

A jelentés tudomásul szolgál.

6. Elnök előadja, hogy hirlapi közlemény és magánértesülés révén tudomására jutott, hogy a Pesti Izr. Hitközség előjárósága 10.000 koronás alapítványt tett főt. és nagyságos Dr. Kohn Sámuel főrabbi úr hetvenedik születésnapja alkalmából, mely alapítvány célja gyanánt a főrabbi úr óhaja szerint rabbik özvegyeinek segélyezése állapított meg; elnök indítványozza, hogy az egyesület tegyen kellő lépéseket, hogy az alapítványt saját kezelésébe kaphassa.

Minthogy az egyesületnek hivatalos tudomása nincs a dolgról, nem tehet ez ügyben semmit, de szívesen látja, ha az elnökség magán uton érintkezésbe lép a jelzett irányban az illetékes körökkel.

7. Dr. Venetianer jegyző bemutatja a hitközségekhez küldendő körlevelet, melyben az egyesület anyagi támogatását s a hitélet erősítésére irányuló pártfogást kérjük.

A körlevél helyeslőleg tudomásul vétetik.

8. Dr. Lövy jegyző bemutatja a kultuszminiszterhez küldendő feliratot, melyben a hitoktatók képesítésének meghatározását, valamint annak az elrendelését kérjük, hogy tanuló ne léphessen felsőbb osztályba hittani osztályzat nélkül.

Többek hozzászólása s főleg Dr. Neumann felvilágosítása után a választmány nem tartja a feliratot időszerűnek, miután a miniszterium jelenleg tényleg foglalkozik e kérdés végleges s minden igényt kielégítő megoldásával.

9. Dr. Neumann előadja, hogy érintkezésbe lépett az Orsz. Izr. Tanítóegyesület vezetőségével, hogy az ORE által nyújtandó évi hozzájárulás mellett lehetséges volna-e a keszthelyi üdülőházban 1—2 szobát rabbik részére is fenntartani.

A választmány hálás köszönettel fogadta az alelnök figyelmét s megbizta az elnökséget, hogy állapodjék meg a Tanítóegyesülettel a hozzájárulási összeg nagyságában.

Dr. Neumann felhívja a választmányt azon régebbi határozat foganatosítására, hogy a nyári szünetben tudományos felolvasásokat tartsunk a zsidó tudomány időközi gyarapodásáról.

A választmány elhatározza, hogy f. évi június hó végén Komáromban fogja rendezni első felolvasó gyűlését.

11. Dr. Edelstein bemutatja a pénztári állapotot, mely szerint az egyleti vagyon 1912. febr. 14-én: 1493 K 27 f. Ezen felül: Bacher Vilmos és neje Goldzieher Ilona alapítványa: 1000 K s ennek kamatja: 90 K 14 f. Nyugdíjalap: 157 K 47 f. Özvegyi segélyalap: 1617 K 13 f. Általános segélyalap: 512 K 92 f.

A jelenlés tudomásul szolgál.

12. Miután elnök az egyesület köszönetét fejezte ki a Pesti Izr. Hitközség iránt a gyűlésterem előzékeny átengedéseért, a napirend kimerültét jelentvén ki, a gyűlést bezárta. K. m. f. Dr. Schnitzer Ármin elnök, Dr. Venetianer Lajos jegyző.

Hitelesítjük: *Dr. Kiss Arnold, Dr. Guttmann Mihály.*

Az Országos Rabbiegyesületnek a hitközségi előljáróságokhoz intézett körlevele.

Nagytekintetű Előljáróság!

A hazai zsidóság nagy feladatai, melyek a hitélet terén és a felekezeti közügyek körül korunkban megoldásra várnak, arra indították hat évvel ezelőtt a magyar rabbikar számos tagját, hogy egyesületté tömörülve, öröködjék vallásunk eszmei kincseinek a gyakorlatban való érvényesülése felett s hogy közös erővel keresse a módokat és eszközöket, melyekkel a hitélet bensőbbé tételét s a felekezet méltóságának emelését érheti el.

A vallásgyakorlat megszilárdítása, az istentisztelet áhíthatának fokozása, az alsó s középfokú iskolák hitoktatásának egyöntetűvé tétele, a tudatos zsidó önérték fejlesztése, valamint felekezetünknek történeti és tartalmi értékéhez méltó elismertetés magasztára való emelése körül folytatunk eszmecserét s igyekszünk tanulmány és tapasztalat alapján oly megállapodásokhoz jutni, melyek az összesített erők segítségével megvalósításhoz segítik a hazai Izrael legszentebb feladatait. A rabbikart egyénileg érdeklő kérdések közül a személyes ügynek látszó nyugdíjkérdést vettük fel egyesületünk programjába, ámde ennek a kérdésnek dülőre vitele inkább a hitközségek és az egész felekezet ügye, mint a rabbik személyes érdeke, mert csak a felekezet és a hitközségek javát mozdíthatja elő annak a rabbinak munkássága, a kit eszmevilágában nem nyugözi le esetleg munkaképtelenségének gondja s halála után özvegye és árvája elhagyatottságának réme; másrészt azonban a gyakorlat és a vallásos jogszokás majdnem egyenesen kötelességévé tette a hit-

községeknek, hogy munkaképtelen rabbijának, vagy az elhalt rabbi özvegyének és kiskorú árváinak anyagi helyzetéről gondoskodjanak, nem egyszer a hitközség anyagi erejének legnagyobb megerőltetésével. Figyelembe veendő végül az is, hogy a rabbik nyugdíjügyének, általában jogszabályozásának helyes rendezése a jövőbeni rabbi-nemzedék minőségét is nagyban irányítja, a mi a felekezet életében és fejlődésében első fontosságú kérdés.

Ezen közérdekű ügyek ébrentartása és megbeszélése céljából szakközlönyt is alapítottunk, mely lehetővé teszi, hogy felekezetünk hitéleti és kulturális törekvéseit előmozdító minden elméleti és gyakorlati kérdésben egyöntetű vélemény alakuljon ki és ép ezen egyöntetűség révén áldásosan működhessék a magyar rabbikar a hazai Izrael felvirágoztatására.

Egyesületünk adminisztrációja és közlönyünk kiadása azonban olyan terheket ró a tagokra, hogy felekezetünk közjává irányuló törekvéseink fennakadást szenvedhetnének, ha továbbra is egyedül a magunk anyagi erejére volnánk utalva. A miért is múlt évi augusztus 29-én tartott közgyűlésünk megbízásából azon legmélyebb tisztelettel teljes kéréssel fordulunk a nagytekintetű Elöljárósághoz, hogy egyesületünket pártfogolni s olyatén anyagi támogatásban részesíteni kegyeskedjék, hogy úgy a hitközség, mint annak tagjai közül minél számosabban az egyesület pártfogó vagy pártoló tagjai közé lépni sziveskedjenek. Alapszabályaink szerint pártfogó tag lehet az, a ki egy és mindenkorra legalább 100 azaz száz koronával, pártoló tag pedig az, a ki évenként legalább tíz koronával járul az egyesület fenntartásához.

Reméljük, hogy a nagytekintetű Elöljáróság méltányolni s támogatni fogja törekvéseinket és ebben a reményben bátorodunk közgyűlésünk további határozatainak megfelelően a következőt is a mélyen tisztelt Elöljáróság elé terjeszteni.

II. Múlt évi közgyűlésünk behatóan foglalkozott azon számos oldalról érkezett jelentéssel, mely megdöböntő módon tánta fel azt a visszas helyzetet, melybe hazánkban a polgári házasságkötés behozatala óta vallásunk házassági törvényeinek figyelembe vétele jutott.

Tizenhat évi tapasztalat szomorú adatai győzték meg a közgyűlést arról, hogy immár nem elszigetelten álló jelenségek hívják fel a vallás őreinek éberségét, hanem országszerte felmerült esetek követelik meg az egyesített erők olyan egyöntetűséggel végzendő munkáját, mely remélhetőleg gátat tud emelni a mindjobban terjedő áramlat ellen.

Tapasztaltuk, hogy nem minden esetben a vallás iránti érzéketlen közönység az egyetlen ok, mely arra indít egyes házassuló feleket, hogy csupán csak a polgári kötéssel elégedjenek meg, de sok esetben anyagi körülmények kényszerítik a feleket arra, hogy ne keressék a lelkek megszentelését a vallás által nyújtott házasságkötési szertartásban és örömmel vetjük tudomásul az elhangzott jelentéseket, melyek a hitközségek tiszteletre méltó áldozatkészségéről szólnak, örömmel emlékeztünk meg a nagytekintetű Elöljáróságok vallásos buzgalmáról, mely gyakran a hitközség súlyos anyagi érdekei mellett lehetővé teszi, hogy tisztán anyagi kérdés ne képezzen akadályt a vallásos házasságkötés igénybe vételénél.

Teljesen tehetetlenül állunk azonban olyan esetekkel szemben, a melyeknél a felek közt vallástörvény szerinti házassági akadály forog fenn s a mely eseteknél minden rendelkezésünkre álló eszközt meg kell ragadnunk, hogy érvényt szerezzünk a vallástörvénynek. A házassággkötésre vonatkozó állami törvények nem merítik ki egészen a vallás szerinti házassággkötés törvényeiben felsorolt akadályokat s így a legtöbb esetben teljes jóhiszeműséggel kéri olyan felek a vallás szerinti házassággkötést, kik közt állami törvény szerint nem forog fenn akadály, ámde gyakran megtörténik az is, hogy szándékos elhallgatással ejtik tévedésbe a szertartást végző rabbit a felek közt fennforgó vallástörvény szerinti akadályok felől. Ha a házasulandó felek mindegyike helyben lakik, úgy a rabbi könnyű szerrel tájékozódhatik, hogy a törvényt és lelkiismeretével megegyezően eszközölte a házassággkötést.

Ilyen eseteket csak azáltal gátolhatunk meg, ha kivétel nélkül minden házasulandó féltől, a ki idegen községhez tartozik, kihirdetési bizonyítványt követelünk meg, melyet illetékes rabbija állít ki s lát el oly értelmű záradékkal, mely világosan feltünteti, hogy az illető részéről vallástörvény szerinti akadály nem forog fenn.

A rabbi eddig is megkövetelték a hirdetési bizonyítványt, de kénytelenek voltak igen gyakran eltekinteni a követelés teljesülésétől, minthogy a felek rendszerint azzal akarják igazolni a hirdetési bizonyítvány hiányát, hogy az illetékes hitközség túlmagas díjakat követelt a bizonyítvány kiszolgáltatásáért, mely nyilatkozat rendszeren oly időben történik legtöbbszörre közvetlenül a házassággkötés napján, a mikor a rabbinak már nem áll módjában, hogy meg is győződjék a valóságról és mivel kényszerhelyzetben van, nem tagadhatja meg az esketést, mert különben megelégednek a felek a polgári házassággal, a mit pedig a rabbi nem kockáztathat meg.

A miért is az Országos Rabbiegyesület közgyűlésének megbízásából legmélyebb tisztelettel terjesztjük a nagytekintetű Elöljáróság elé azon kérésünket, hogy kihirdetést és kihirdetési bizonyítványokat általában vagy egészen díjmentesen vagy minimális díjak mellett eszközölni s kiadatni kegyeskedjék.

Remélve, hogy vallástörvényünk megóvását célzó ezen kérésünket a nagytekintetű Elöljáróság teljesíteni fogja.

III. Ezzel kapcsolatban bátorkodunk a tekintetes Elöljáróság figyelmét még azon intézkedések megtételére is fölhívni, melyek az istentiszteletben a vallás méltóságának, az áhitat követelményeinek és a hívek lelki szükségleteinek emelését célozzák. E célból a hagyományos vallásos szokás tiszteletben tartásával kiküszöbölendő mindaz, a mi az istentisztelet céljával nem egyezik és az áhitatot zavarja (pl. a sok összevonható „Miseberach“). A vallásos énekek közül az elismert mesterek által szerzett hagyományos dallamok alkalmasak leginkább a vallásos érzelmek kifejezésére, míg azok, melyek csupán a hallgatók gyönyörködtetésére szolgálnak, mellőzendők.

IV. A rabbiegyesület határozatilag kimondotta, hogy egy rabbi se végezzen sem esketést, sem bármely funkciót más rabbi kerületében annak előzetes tudta és beleegyezése nélkül.

V. Végül az egyesület azon tiszteletteljes kéréssel járul mindazon hitközségekhez, a hol szombati napon van a hetivásár, hogy tőlük telhetőleg hassanak minden erejükkel oda, hogy a hetivásár szombatról más napra tétesék, mert az egyesület kötelességet vél teljesíteni, midőn a legnagyobb nyomatókkal hangsúlyozza a szombatnapi hetivásárok káros befolyását a zsidó hitéletre, a mi bővebb megokolásra nem is szorul.

Komárom, 1912. február hóban.

Hitrokoni üdvözléssel és mély tisztelettel

Dr. Venetianer Lajos
jegyző.

Dr. Lövy Ferenc
jegyző.

Dr. Schnitzer Ármin
elnök.

Dr. Neumann Ede
alelnök.

Dr. Fischer Gyula
alelnök.

Egyesületi élet.

Az Országos Rabbiegyesület választmánya 1911. június 8-án tartott ülésén a következő határozatokat hozta:

Az ORE tagjaira nézve nem kötelező az özvegyi segély intézménye, azaz lehetnek az ORE tagjai olyanok is, kik az özvegyi segélyre vonatkozó jogokat és kötelességeket nem fogadják el; de özvegyi segélyben csak olyanok részesülhetnek, kiknek férjei az intézménnyel kapcsolatos kötelességeknek minden egyes esetben pontosan megfeleltek.

Az özvegyi segély intézményének részesei kötelesek minden egyes részes tagtárs halála alkalmával — a halált követő egy hónapon belül — husz koronát az egylet pénztárába befizetni, s így az özvegyi segély annyiszor husz korona, a hány részes tagja van az intézménynek. Ha esetről-esetre egyik-másik tagtárs az egylet elnökénél bizalmas jelentést tesz arról, hogy nem képes ilyen összeget fizetni, úgy az elnök fogja felkérni az illető hitközséget, hogy tegye lehetővé rabbija ez iránti kötelességének teljesítését.

Minden egyes részes tag halálesete alkalmával megbiz az ORE elnöksége egy alkalmas tagot azzal, hogy tárgyalást folytasson az illető hitközség vezetőségével, hogy méltó és méltányos módon rendeztessék az elhunyt rabbi özvegyének nyújtandó hitközségi segély, nehogy az utóbbi csorbát szenvedjen az ORE özvegysegély-intézménye által.

Özvegysegélyben részesül maga az özvegy; ilyenek nemléte esetén a kiskorú vagy segélyre szoruló gyermekek, ilyenek nemléte esetén az özvegysegély az illető elhalt tagtárs nevét viselő alapítvány gyanánt csatoltatik az ORE segélyalapjához.

E határozatok értelmében kérjük az ORE minden t. tagjának írásbeli nyilatkozatát, hogy az özvegyi segély intézményében részt óhajt-e venni vagy sem.

Bold. Mehr Miksa tagtársunk elhunyt folytán özvegye javára a segély esedékessé vált. Szeretettel fordulunk tehát t. tagtársainkhoz azzal a sürgős kérelemmel, hogy az esedékes husz koronát pénztárosunkhoz minél előbb megküldeni sziveskedjenek. Enyhitjük a csapást, melyet a Gondviselés a mélyen sujtott, nagybeteg özvegyre mért. A gyülekezet, a melyet korán elhunyt, ritka kiválóságokkal ékes tagtársunk hűséggel és odaadással szolgált, csak nagyon csekély mértékben támogathatja az özvegyet. Gyors segítségre van szükség. Ne késsünk sokáig!

Az elnökség.

KRÓNIKA.

— **A február 20-án tartott Országos Értekezlet.** A lapunk főhelyén méltatott Értekezlet ünnepélyes formák között, mindvégig emelkedett, diszsonanciától nem zavart hangulatban folyt le. Csak legfontosabb mozzanatait ismertethetjük.

Az Értekezletet ismerkedési estély előzte meg, a mely a másnapi gyűlés impozáns lefolyását sejteni engedte. Számosan szólaltak fel és méltatták az Értekezlet jelentőségét. Nagyfontosságú volt Dr. *Mezey* Ferenc minden irányban tájékoztató és felvilágosító beszéde, mely kivette azok kezéből a fégyvert, a kik harcias hangulatban jelentek meg.

A hitközségi kiküldöttök verifikálása után Várhelyi *Rózsa* Izsó javaslatára az Értekezlet elnökéül egyhangulag megválasztották *Székely* Ferencet, „a magyar zsidóságnak azt a kimagasló alakját, a ki évek sora óta a magyar zsidóság kulturtörékvéseinak hatalmas ápolója és gondozója.”

Székely Ferenc elfoglalván az elnöki széket, a következő beszéddel nyitotta meg az Értekezletet:

Hálás köszönetet mondok a megtiszteltetésért és szívből üdvözlöm a magyarországi zsidóság itt megjelent képviselőit, a kik összejöttek a végből, hogy szolgálják felekezetünk ügyét, hogy hozzájáruljanak a béke és egység helyreállításához Izraelben.

Azt hiszem, hogy mindnyájunk érzelmeit fejezem ki és a becsülettel kiérdemelt elismerés adóját rovom lé, a mikor méltányolom az én tisztelt barátainak, *Klein Adolf* dr. szabadkai hitközségi elnöknek és *Szabolcsi Miksa* szerkesztő úrnak az érdemeit. Az elsőét, a ki megindította a mozgalmat, a melynek első eredménye a mai impozáns gyülekezet, a másodikét, a ki tollának erejével széjjelvitte az akciót az ország minden részébe. Indítványozom, hogy az értekezlet mindkettőjüknek jegyzőkönyvi köszönetet szavazzon. Hiszem és remélem, hogy a lelkes kezdeményezésnek meglesz a méltó folytatása és igaz ügyünk diadalmaskodni fog.

Kedves testvéreim! Azért vagyunk itt, hogy megtegyük az első lépést az *egységes magyar izraelita egyház* megalapítása felé. Csodálatos, szinte érthetetlen, hogy erre még törekednünk kell. Hát nem vagyunk e mindannyian egyek hitben, érületben? Nem ugyanahhoz az Egyistenhez intézzük fohászkodásunkat és nem ugyanaz a Tóra adatott mindnyájunknak? Évezredes múltunkban van-e nyoma két zsidó vallásfelekezetnek? És a mikor időről-időre azt olvassuk, hogy Kina belsejében, vagy a legsötétebb Afrika közepén találtak egy ősrégi zsidó-letelepülést, van-e valaki közöttünk, a ki ne érezné a hitbe i kapcsolatot, nem a hitbeli azonosságot, azzal a zsidó vallásu kinai-val vagy afrikaival, a ki ugyanazt az Istent vallja és ugyanazt a Szentírást tiszteli? *Egy Isten! Egy Tóra! Egy Izrael!* És a mikor ez így van, a mint hogy így van, akkor lehet-e beszélni két zsidó vallásfelekezetéről? Igazán: csak rossz emberek állithatnak ilyet és csak együgyű emberek hihetik el.

Kedves testvéreim! A mai gyülekezetnek kettős a célja: az egyik demonstratív, mert *ünnepélyes manifesztáció akar lenni a magyar zsidóság egysége mellett, a melyet mindannyian hiszünk és vallunk és a melyet oktanul megfontani, bűnös kézzel széjjelszakítani semmikep nem engedünk.* A másik pozitív: első lépés a magyar zsidóság *közjogi egységének* megalkotásához, mely egység mindnyájunkra nézve üdvös és senkire sem nyomasztó. *Senkinek a vallásos meggyőződését nem bántja, felekezetünket kifelé tiszteltté, belül erőssé teszi, emeli a hitközségek anyagi erejét és ezáltal képessé teszi őket, hogy papról, tanítóról jobban gondoskodjanak, mint eddig.* Egy táborban egyesítve a magyar zsidóságot, egy csapással megszerzi részére a magyar közéletben, a magyar felekezetek sorában, az öt számánál, műveltségénél és vagyoni erejénél fogva megillető helyet.

És végül még egyet, kedves testvéreim: azért jöttünk össze, hogy megalkossuk a *béke művét.* Ne legyünk tehát nagyon harciasak. Beszéljünk egymáshoz szeretettel és hallgassuk meg egymást türelemmel. Ne keressük a pontokat, a melyek elválasztanak, hanem azokat, a hol megértjük egymást. Különösen pedig gondoljunk arra, hogy rövid az idő, nagy a szócnokok száma, minél fogva nagyon kívánatos, hogy mindenki maradjon szorosan a tárgynál és ne kalandozzon el a dogmatikai és theologiai kérdések himes mezejére.

Ezzel, kedves testvéreim, Isten áldását kívánom művünkre; megnyitom az értekezletet.

Elnöktársakul bátorokodom a következő urakat ajánlani: Adler Lajos, Bakonyi Samu dr., Diamant Samu, jánosi Engel József, Gencsi Samu dr., báró Gutmann Vilmos, báró Hatvány József, Hofmeister Ignác, nagyecseri Kanitz Dezső, Klein Adolf dr., Klein Mór dr., Kohner Adolf dr., Kovács Gyula, Liebermann Jakab, Mayer Ödön dr., Nemes Zsigmond dr., Révész Béla, Rosenberg Gyula dr., Rosinger Lajos, Schnitzer Ármin dr., Szabolcsi Miksa, Vázsonyi Vilmos dr., Winterberg Gyula, mucsini Wohl-Rumi Adolf.

Az urak bizonyára észrevették, hogy hiányzik a névsorból, a kiknek itt kellene lenniök: *Mezei Mór* és *Mezey Ferenc* neve. Az urak, mint az Országos Iroda vezetői, exponált állást foglalnak el s már előre kértek, hogy ne vétessenek föl e névsorba.

Jegyzőkül ajánlom a következő urakat: Barta Lajos, Blumgrund Naf-tali dr., Breuer Soma, Burger D. József, Hajdu Miklós dr., Klaber Frigyes, Komáromi Sándor, Kümmelheim Ármin, Német Bertalan, Neumann József, Schweiger Lázár dr., Singer Gyula dr., Szabolcsi Lajos dr. Háznagyul ajánlom Grauer Vilmos dr. elüljárót.

A szólni kívánók sziveskedjenek magukat a jegyző uraknál feljegyeztetni. Bejelentem, hogy már előzetesen szólásra jelentkezett nálam Mezei Mór, a kinek átadom a szót-

Mezei Mór: Igen tisztelt értekezlet! Az igen tisztelt elnök úr már bejelentette azt a kérésemet, hogy az elnökség tagjai sorába ne vétessem fel. Én nem azért kértem ezt, mintha nem fogadnám nagy örömmel az ország színe előtt nyilvánuló bizalmat és nem szívesen adnám erőmet az országos értekezlet céljainak. De indokolni kívánom néhány szóval, hogy miért nem fogadtam el a jelölést. Ebben a gyülekezetben vannak kongresszusi, orthodox és status-quo-ante hitközségek. Én pedig minden látszatát el akartam kerülni annak, mintha a mai értekezlet és annak következményei nem volnának teljesen szabad kifejezői a magyar zsidóság befolyásolatlan véleményének. Egyedül ezért kívántam jelöltetésem mellőzését, különben kijelentem, hogy teljes erővel rendelkezésükre állok. Szívemmel, lelkemmel és minden tehetséggemmel akarom szolgálni e nagy célokat, melyekre ez a valóban impozáns orsz. értekezlet összehivatott.

A bureau megalakulása után Dr. *Klein Adolf* emelkedett szólásra, a kinek beszédéből a következőket közöljük :

Méltóságos elnök úr! Igen tisztelt értekezlet! A midőn ezen nem remélt nagyszámu és oly imponáló tekintélyt reprezentáló tisztelt gyülekezet elé lépek, hogy számot adjak az okokról és célokról, a vágyakról és reményekről, a melyek engemet felekezetünk egységesítése és autonómiánk kivívása érdekében az országos mozgalom megindítására készítették, érzem, hogy nagy felelősség súlya nyomja vállaimat, de másrésztől érzem azt is, hogy vallásom, fajom szeretete és becsülete, a feladat nagysága felfokozzák, sarkalják bennem a tettvágyat. Lelkem és szívem egész nyíltságával állok tehát önök elé, hogy cselekedetem következményeit, az önök bölcs bírálatát, itéletét és elhatározását átvegyem. Zsidó közállapotaink siralmas és szégyenletes volta évtizedek óta foglalkoztatják legjobbjainkat. 43 esztendő óta hasztalanul igyekeztek a kibontakozás ösvényét fellelni. És megállapítható az is, hogy az összesség érdekében lefolytatott eme kísérletezések mellett a zsidóság nagy tömege érthetetlen közönyt, fásúltságot tanusított országszerte. Látunk magunk előtt egy önmagában meghasonlott, kettészakadt, egymással ellenségeskedésben élő zsidóságot, mesterségesen emelt sáncai mögé visszahúzódva, testvéri öleléstől is irtózva, vallását a napfénytől is féltve, de azért honfiumi kötelességét is híven teljesítve az egyik; haladást, kulturát, e nemzet viszonyaiba való beilleszkedési vágyat tanusítva, de azért ősi vallásához és erkölcsihez szintén hű életet tanusítva a másik. Legyen szabad, tisztelt értekezlet, állapotaink dokumentumául az országos központi irodánk által kidolgozott, a községkerületek elnökeinek közgyűlésén egyhangulag elfogadott és az ország volt kultuszminiszterének átadott memorandum egyik idevonatkozó passzusát felolvasni. „A hatáskörök körvonalait áttörő központi és helyi közgazgatás merően önkényes rendelkezése, zavaros és egymással ellentétes leiratok erőszakos magyarázata és alkalmazása, felekezeti ügyeinkbe való tájékozatlanságból származó, illetéktelen beleavatkozások és döntések testületeinket folyton zavarták, illetőleg ma is zavarják.“ Tudni kell, tisztelt értekezlet, hogy ezen gyönyörűséges állapotok az idők folyamán odafejlődtek, hogy a mindenkorai miniszteriumok a rendeleteknek egész raját zúditották a zsidó felekezet nyakába. Intézkednek, rendelkeznek, sok mélyen a vallásba vágó dologban, természetesen mindig a felekezet egyetemének megkérdezése nélkül. Hol ritkábban, hol sűrűbben érkeznek ezen dekrétumok, a melyek azonban, a jó Isten tudja, véletlenül-e vagy készakarva, mindig gondosan örködnek azon, hogy a felekezet kebelében duló viszályok, csoportok titkos és nyílt törekvései, aspirációi gondosan kiéleztessenek, kicsúcsosodja-

nak, megrögzítettessenek bennük, nehogy valamiképpen mód és alkalom szolgáltatódjék arra, hogy általuk a közeledés lehetősége megkezdődhessék. Sokszor és ismételten fordultak legjobbjaik, vezéreink a mindenkori kormányokhoz, szakminiszterekhez ezen sérelmes, tarthatatlan, megszegyenítő állapotok végetvetését, a törvény imperatív rendelkezésének végrehajtását kérve. Azonban mindenkor csak szépen hangzó ígéreteket, még szebben hangzó udvariaskodásokat kaptak válaszul, míg végre az illetékes körök is megtalálták a formulát, a csálhatatlan, a biztos arkanumot és panaceát, a melynek alkalmazása mellett a zsidóságnak mindennemű a törvény végrehajtását kívánó kérelmet alaposan, radikálisan és tartósan gyógyíthatják.

Ez a csálhatatlan arkanum a szervezet hiánya Világos, hogy olyan felekezetnek nem adható még az autonómia, a melynek szervezete nincs, de viszont a szervezet érdekében mindennemű kísérletezésünk ugyanottan rideg ellentállásra talált mindig. Pedig a kettő csak egymás mellett tesz egy egészet, pedig a kettő szétválaszthatatlan láncszemet kell, hogy képezzen.

Ezen szomorú circulus vitiosus évtizedes szemképráztató forgása alatt hitközségi terheink a többi felekezetek által nem is sejtett súlylyal és nagysággal nehezülnek a hitközségek vállaira. Orthodox, kongresszusi, statusquo és tudja Isten mily más nevű hitközségeink intézményei és iskolái tönkremennek, bezárulnak; orthodox, kongresszusi, neolog, statusquo és tudja Isten milyen másnevű hitközségeink tisztikarai, rabbínusai többnyire szegény sorban élő hitközségeinkben alamiznaszerű fizetésekből kénytelenek tengődni; orthodox, kongresszusi, statusquo hitközségeink tisztviselői, rabbijai elhunytával azok szerettei gondviselés nélkül a községek kegyelmére vannak utalva.

Pedig hát, tisztelt értekezlet, mindezeknek nem így kellene lenniök. Lesz is még olyan idő, a midőn kormányfőfiaiunk a liberalizmus, a kor hatása alatt a zsidó felekezet gondjaival is fognak törődni, csak úgy, mint a többi felekezetekéivel.

Tisztelt értekezlet! Tiszta helyzetet teremteni, minden tekintetben igaz mérleget felállítani jött össze ez órában Magyarország egy milliót számláló zsidóságának képviselője. Kétszázötven kongresszusi, statusquo, orthodox községünk legkitünőbbjei, készen arra, hogy egymást nagy érdekeikről felvilágosítsák, készen arra, hogy egymásnak baráti jóbort nyújtsanak, valamennyien készen arra, hogy az eredménytelenül kezdett és eredménytelen-ségekre fuló nagy műnek, az autonómia nagy épületének alapozását elülről kezdjék.

A midőn tehát feladatunkul tüztük ki megállapítani az utakat és a módokat, a melyek mellett a kibontakozás lehetséges, nem zárkozhatunk el, tisztelt értekezlet, azon tények objektív bírálata és megemlítése elől se, a melyek a bekövetkezett szomorú szakadást és annak még szomorubb következményeit előidéztek. Nem rekriminálni akarok, de a midőn a történelem hangja szólal meg, kicsinyes kishitűséggel, rövidlátással elzárkózni akarni a tények elől, nem tartanám célszerűnek. Az 1868. évben összegyűlt zsidó kongresszus kétségtelenül szép és nagy alkotásokat produkált, de végeredményében meghozta a belső szakadást. Alapelvül tüzetett ki, hogy a kongresszus kizárólag adminisztratív jellegű, a zsidóság küléletére vonatkozó kérdésekkel foglalkozhatik csupán, hiszen valamely felekezet autonómiájának megalkotása céljából egybegyűlt kongresszusnak nem is lehet a feladata szabályokba foglalása annak, hogy mik legyenek az illető vallásnak rituális, dogmatikus, liturgiai és egyéb megállapításai, de másrésről tagadhatatlan az, hogy bármely felekezet autonómiájának megállapításáról is legyen szó,

az alapelvekre, az alaptörvényekre nézve megállapodásnak kell létrejönnie.

De továbbmenve, kérdem, hol van az a válaszfal, lehet-e egyáltalában oly határvonalat jelölni, a mely felekezeti autonómikus kérdéseket tárgyaló kongresszusnál szigorúan elválasztja a mindenképpen összefüggő vallási és adminisztratív jellegű dolgokat egymástól? Ily határvonal nincs, ilyet nem is lehet felállítani, de lám, hiába is állították fel elődeink ezt a tilalomfát, azért mégis, sőt talán éppen ezért, a vallási dolgok és a vallási kérdések az érdeklődésnek kellő közepébe sodortattak. Azt hiszem, tisztelt értekezlet, hogy a midőn ily alapelvekről van szó, majorizálással, szavazással eldönteni akarni azt, hogy mely törvény, mely alapjellegű intézkedés fogadtassék el igaznak vagy valótlannak, nem lehet. Hitbéli, meggyőződésbeli dolgokban szavazással dönteni nem lehet, nem szabad. Szavazással eldönteni azt, hogy a meggyőződés tényleg meggyőződés, vallási ügyekben kizárt dolog. Azt hiszem, hogy az időközben megváltozott viszonyok és felfogások mellett egy újabbban egybegyűlő kongresszus az akkori okokat szó nélkül és igen könnyen fogja reparálni.

Szentesíteni fogja a viták központját, gyűpontját képező, az egész világ zsidósága által elismert vallási kodex tiszteletével járó állapotokat.

A másik nagy ütközőpont lelkészeink jogi álláspontjának megállapítása sára vonatkozik. Nem kétséges, hogy az egész zsidóság a multban is, a jelenben is az ő lelkészi karában vallása letéteményesét, lelki és erkölcsi meggyőződéseinek irányítóját látja, tehát a piedestálnak arra a fokára kell lelkészeinket felemelnünk, a mely őket tradicionális multjuknál fogva megilleti.

Odáig fajultak az állapotok, hogy orthodox hittestvéreink elérkezettnek látták az időt, hogy magukat külön felekezetnek deklarálják. Még nincs eldöntve, hogy ez a szecesszió mikép hajthatnék végre. Ugy-e, hogy indexre tesznek mindenkit, a ki nem vallja magát orthodoxnak? Vagy talán ők maguk akarnak kiválni az ősi vallás kebeléből? Érthetetlen paradoxon előtt állunk. Az egyház fennállása óta nem volt rá eset, hogy vallásukhoz hű, ragaszkodó kisebb vagy nagyobb csoportok kivájanak egy évezredek óta megszentelt vallás kebeléből. Csak a reformátorok, a szakadárok váltak ki, a hithűek, az igazak soha. A katolicizmus hirdetői máig sem ismerik el a protestánsok kiválását, ahhoz pedig, hogy mi, a kik szintén e vallás hivei, gyermekei vagyunk, kizárassunk a vallás kötelékéből, vagy magunkat zárjuk ki onnan, ehhez vallástörvényeink értelmében senkinek sincs joga, mert még a kitért zsidó is bizonyos vonatkozásokban zsidónak marad meg.

A két felekezet tusáitól megkimélten látunk felekezetünk kebelében egy harmadik nagy pártot, a statusquo hitközségek tekintélyes pártját. E harmadik tényezővel számolni kell. Hozzájuk fordulok e pillanatban, kérem vezéreiket és tagjaikat, segítsenek bennünket e mozgalomban, könnyítsék meg, biztosítsák számunkra a győzelem kivívását, a béke győzelmét.

Nem folytatom tovább t. értekezlet! Az általam elmondottak eléggé bizonyító erejűek, tanulságosak és a jövőre nézve biztos utmutatók. A zsidóság mindenkor a saját belső egysége által létrejött önmaga erejére volt és van utalva. Ha tisztán áll előttünk az, hogy felekezetünk vitális érdekei, vidéken lakó szorongatott hittestvéreink ezreinek megvédése tisztán a belső konszolidáció és egyesülés alapján lehetséges, ha tisztán tudatára jövünk annak, hogy fáradhatatlan alagitással, buzgalommal, akadályoktól, áldozatoktól vissza nem riadó tevékenységgel az egész hazára kiterjedő mozgalmat kell indítanunk, be kell hatolni előttünk hermetice elzárt orthodox hittestvéreink közé az ország legtávolabbi falujába is, az élő és irott szónak a

segélyével és erejével, ha tisztába jövünk azzal, tisztelt értekezlet, hogy tőlünk elszakadt véreinknek az aggályai a részünkről való engedékenység és igazságszolgáltatás mellett egyszerűsra egyszerűsre megengedhetők, ha tisztában vagyunk azzal, hogy a magunk elé kitűzendő feladat megoldása nem 24 óra, hanem esetleg évekre kiterjedő munkát igényel és ha elhatározzuk azt, hogy a többi felekezetek példája után mi is évről-évre összegyűlünk az ország székvárosában: fel kell világosítani, igen tisztelt értekezlet, orthodox hittestvéreinket arról, hogy a mi közelségünk, a velünk való egység nem veszélyezteti, nem tangálja az ő vallási meggyőződésüket. Nem veszélyeztetni intézkedéseiket és ősi szokásaikat, sőt ellenkezőleg, azt támogatni, istápolni, fejleszteni kívánjuk. Fel kell világosítani őket arról, hogy azok követik el a bünt a zsidó vallás ellen, a kik azt a napfénytől is féltik, a kik féltik azt a valást, a mely évezredek viharoknak tudott ellenállni. És ha mindezek felett, igen tisztelt értekezlet, a béke olajágát lobogtatva indulunk küzdelmeinkbe, akkor a siker elmaradni nem fog. Ez az igazság és ez a hit adta meg nekem a bátorságot arra, hogy kicsinységem tudatában is az egység és a béke jelzava alatt zászlót bontsak.

Bátor vagyok méltóságos elnök úr és tisztelt értekezlet, előadásom befejezésekképpen a határozati javaslatot előterjeszteni.

Dr. Klein Adolf beszédének elhangzása után *Dr. Bakonyi* Samu szólalt fel. Beszédéből a következőket közöljük:

Mélyen tisztelt értekezlet! Engedjék meg, hogy mielőtt az elhangzott alapvető kérdésekkel foglalkoznám, egy kötelességet teljesítsek, a mely a status-quo hitközségek tegnapi gyűléséről a lapokban közölt *helytelen* hírek rektifikálásában áll. Nevezetesen hangsúlyozni óhajtom, hogy nemcsak az nem felel meg a valóságnak, hogy az értekezleten nagyszámban résztvevők a mai gyűléstől távol tartják magukat, hanem már magában véve az a körülmény, hogy a kik azon az értekezleten résztvettek, azokat mai gyűlésünkön is testvéri szeretettel üdvözölhetjük, azt bizonyítja, hogy éppen ellenkezőleg áll a dolog. Az történt tegnap délután, tisztelt értekezlet, hogy a status-quo hitközségek kiküldöttei *egyhangu, lelkes határozattal csatlakoztak a mozgalomhoz és kimondták, hogy ők a maguk részéről a magyar zsidóság egységes szervezetét óhajtkák és e cél keresztülvitelére irányuló minden tervet lelkesen támogatnak.*

E helyreigazítás után, tisztelt értekezlet, szives elnézésüket kell kérnem, hogy nem tudok elnyomni magamban bizonyos érzelmi momentumokat, a melyek a mai gyűlés alkalmával engemet elfognak. Én annak a generációnak vagyok a tagja, a mely generáció bele született a magyar zsidóságnak széttagolt állapotába. Azt tanultuk ugyan az iskolában és azt hallottuk papjainktól mi is, hogy egy a zsidóság, egy a magyar zsidóság, mégis, a mikor eszmélni, gondolni kezdünk, a midőn körül tekintettünk és a midőn tettvágyunk növekedett, sajnálattal kellett tapasztalnunk, hogy az iskolában, a templomban hallott tanítással szemben az a valóság, hogy a magyar zsidóság tagjai egymással szállnak küzdelemre és a helyett, hogy az egységet akarnák, széttagolt törekvések mutatkoznak.

Tisztelt értekezlet! Mikor azután felnöttem és elérnem adatott az, hogy a magyar törvényhozásnak csekély tagjává lehettem, kötelességemet ott is igyekeztem teljesíteni és a zsidóság érdekeit megvédelmezni. Itt is az egységnek az igazságát akartam hirdetni és ennek az egységnek akartam megnyerni az én képviselőtársaimat, a mikor felhangzott felém az a vád, hogy

minek erről beszélni, hiszen az én szavaimat megcáfolja az élet, maga a magyar zsidóság sem akarja az egységet megvalósítani.

Tisztelt uraim! Mikor gyakran ugyanarról az oldalról, a mely velünk szemben ezt a sokszor hangoztatott vádat emeli, azt halljuk, hogy a zsidóság nagy veszedelmet képez a nemzeti egységre, mert önmagában egy szeparált egységet alkot; mikor azt halljuk, hogy a magyar zsidóság nem egyéb, mint annak az egész világot átölelő zsidó szolidaritásnak egyik tényezője, a mely nem ismer más érdeket, mint a maga önző, egyoldalú, felekezeti érdekeit: akkor nagy szükség van arra, hogy egy pillantást vessünk ezzel a valótlan, hazug váddal szemben a magyar zsidó felekezet állapotára, hogy az itt látottakkal és az ezekből vonható következtetésekkel e vádaknak az abszurd voltát, a lehetetlenségét nyilvánvalóvá tegyük. A zsidó szolidaritás az életben eddig úgy festett, mint azt néhány szóval jellemezni bátorkodtam. Ezért érzelmeimnek egész melegsége árad ki lelkemből, a mikor végre-valahára látom a zsidóság megmozdulását, a midőn látom, hogy az igazságot felismerő férfiak el tudták magukat szánni, hogy érvenyt szerezzenek annak, a mit az iskolában, a templomban tanultak, hogy törekedjünk mindazoknak az eszméknek a megvalósítására, a melyek eddig csak lelkünkben éltek, de az életben megvalósíthatók nem voltak.

Tisztelt értekezlet! Ha végig nézünk a magyar zsidóságnak az alkotmányos élet helyreállítása óta beállott fejlődésén, az emancipációig, a recepcióig és az azóta beállott állapotokig, akkor meg kell állapítanunk azt a rendkívül szomorú tényt, hogy viszonyainkat a széttagoztság jellemzi. Ebből a széttagoztságból azután rohamosan fejlődött ki felekezeti viszonyainknak züllöttsége és ez az elzüllöttség valósággal anarchiává fejlődött. Ebből az anarchiából pedig valóban szégyen és fenyegető veszedelem származott. A midőn ezeket a viszonyokat tekintjük, csak lelkesen üdvözölni lehet azokat a férfiakat, a kik azon voltak, — és ime fényes siker biztatja az ő működésüket, önfeláldozó tevékenységüket, ezt már a mai gyűlésnek felemelő képéből is meg lehet állapítani — hogy végre megvalósítsuk a magyar zsidóságnak az egységét. Voltak érzelmi okok is, a melyek a felekezetek kebelében támadó féltékenység és érzékenység miatt ellene támadtak az egység megvalósulásának, ezzel szemben azonban a teljes kiengeszteléssel, a békének az olajágával közeledünk mindazokhoz, a kiktől talán aggodalmak, az emberi gyarlóságból fakadó féltékenységet választanak el. Ezért mai tevékenységünknek, felfogásom szerint, egyik főfeladata éppen annak leszögezése, hogy összefövetelünk *nagy nyilvánosság* legyen azzal a kimagasló céllal, hogy minden irányban hirdessük a megértést, a szeretetet, a teljes kiengesztelést. Ennek a folyamánya azután a gyakorlatban se lehet más, mint hogy az egymástól elválasztott árnyalatokkal szemben hirdessük teljes nyomatékkal és igyekezzünk későbbi munkánkban megvalósítani egyrészt a zsidóság egységét, másrészt pedig azt, hogy *senkinek a lelki szabadságát, hitbeli meggyőződését, abszolúte nem, a világért sem akarjuk érinteni*. Mert mi a magunk *egységes autonómiáját* úgy akarjuk kiépíteni, hogy abban elférjen minden liturgia, mindenféle zsidó konzervatív vagy haladó irányu meggyőződés.

Azt mondják, t. értekezlet, hogy nem lehet törvényhatósági uton megteremtteni a magyar zsidó felekezetnek az egységes autonómiáját, mert hiszen az erre irányuló munkának magából a felekezetből kell kiindulnia. Azt hiszem, t. értekezlet, hogy bátran rámutathatunk erre a mai gyűlekezetre azzal, hogy *íme megkezdte maga a felekezet a kezdeményező lépést*. Erről kell meggyőzni, t. értekezlet, a törvényhozást; erről kell meggyőzni a kormányt, hogy lássák, hogy nem tartható fenn tovább az az állapot, a mely szerint egy törvényesen bevett vallásfelekezetnek az ügyeit lehessen intézni ugyszólván annak

megkérdése nélkül, tehát teljes mértékben alkotmányellenesen. Meg kell győzni a kormányt arról, hogy Magyarországnak egy milliót kitevő zsidó hitű polgára felismerte a maga kötelességét, teljesíteni akarja a magyar nemzeti egység, a magyar nemzeti kultúra irányában minden téren, a mint teljesíteni igyekezett azt eddig is fogyatékos eszközeivel. Meg kell győzni a kormányt arról, valamint a törvényhozást, hogy az a politika nem folytatható tovább, hogy a zsidóság legszentebb kötelességei teljesítésében akadályozva legyen.

Ez önként arra mutat, hogy a megoldást abban az irányban kell keresni, hogy a felekezet jogállását az állammal, a törvényhozással, a kormányfővel szemben kell szabályozni. Az 1848-ik évi XX. t.-c. e tekintetben félreérthetetlen világossággal rendelkezik. A mikor az 1895-iki 42. t. c. a magyar zsidó vallásfelekezetet az ország bevett egyházai közé iktatta, természetes dolog, hogy az 1848-iki XX. t.-c. minden rendelkezése kiterjedt erre az egyházra is. A 48-iki XX. t.-c. jelentősége éppen abban van, hogy a teljes viszonyosságot és a jogegyenlőséget iktatta a magyar corpus jurisba az ország összes bevett felekezetei között. S mégis itt van egy bevettnek mondott felekezet, a melynek ügyeit kormányrendeletek intézik, a mely nincs abban a helyzetben, hogy a maga ügyeit saját kiépített szervezetében intézze.

Ámde hiába foglalták ebbe a törvénybe a szokásos végrehajtási záradékot, a *mai napig sincs az végrehajtva*. Nincs azért, mert a felekezet a maga züllött viszonyai között alkalmat adott arra, hogy ellene harcba vihesék azt a fegyvert, a melyet azután sikeresen használtak is: hogy maga a felekezet sem kívánja a törvény végrehajtását. Ennek a mai manifesztációnknak, meggyőződésem szerint éppen az a célja: mondja meg a felekezet, hogy papirostörvényeinkkel nem elégszik meg.

Meg kell állapítani, hogy egyetlen egy kormányrendelet sincs, a mely decretálná, hogy Magyarországon a zsidóság nem egy felekezet.

Tisztelt értekezlet! Ha ennyire tisztán áll előttünk a kérdés és ha *egy* felekezetet képez a magyar zsidóság, akkor nincs más hátra, nézetem szerint, mint az, hogy mondja ki ez a mai országos értekezlet, úgy, mint azt a határozati javaslat proponálja, hogy minden tőle telhető erővel azon fog munkálkodni, hogy a felekezetben ma még létező aggodalmak, félreértések megszűnjenek, hogy e hiányzó egység iránti óhajlás életre legyen váltható. A két felekezeti teoriával szemben legyen szabad még egy körülményre rámutatnom. Ugyan ki decretálhatná Magyarországon akár hatalmi szóval, akár többségi szavazás útján létrejött határozattal, hogy Magyarországon milyen legyen a hitfelekezet? A felekezethez tartozásnak többféle kritériumai vannak. Ilyen a születés. Bizonyos vonatkozással van erre a házasságkötés és végre a miben, fájdalom, nekünk igen nagy részünk van, az áttérés. Azonban, hogy áll a dolog azon teoria szerint, a melyet a mi szeretett orthodox testvéreink mai képviselője felállít? Ezen kritériumok közül egyetlen egy sem foglal helyet a két felekezeti teoriában. Egyszerűen a területiális principiumot alkalmazák. Ha én egy olyan politikai községben születek, a melynek területén orthodox szervezet van, akkor orthodox felekezetű vagyok. Ha olyan hitközségben születek, a melyben mindkét szervezeten kívül állók vannak, akkor a statusquo alapján állok. Ha pedig életviszonyaim úgy fordulnak, hogy el kell költöznöm abból a politikai községből, a melyben születtem és sorsom valamely más község területére vet, akkor a lakásom változtatásával megváltozott a vallásom is? A feltevés abszurdum, t. értekezlet, de hogy mennyire nem igaz ez, mennyire nem él ez az orthodox hitközségi zsidók kebelében, arra

tudok egy eklatáns és felemelő példát. Ott van a rozsnyói helyzet, a mely ennek különös cáfolatát mutatja. Ott ugyanis, a mint én tudom, az orthodox és kongresszusi hitközség van szervezve. Ez a két árnyalat egy *templomban* tartja istentiszteletét. Ott van az egyedüli hitű, mondjuk, hogy orthodox rabbi az egyik oldalon, a templomban vele szemben, vagy mellette ül a kongresszusi.

A mi különbségek voltak azelőtt és vannak most is a zsidóság árnyalatai között, mindazok a különbségek megvoltak köztudomás szerint akkor is, midőn az egységes zsidó hitfelekezet törvényét megalkották.

Nekünk tehát tartanunk kell magunkat saját hitbeli meggyőződésünkhöz és a magyar törvények szerint a jogfolytonosság azon egyedüli célra vezető igazságához, hogy Magyarországon egy zsidóság volt, csak egy zsidóság van és csak egy zsidóság lesz.

Dr. *Gencsi Samu* (orth. Miskolc), Dr. *Mayer Ödön*, *Hofmeister Ignác* (orth. Kiskunhalas), *Lebovits József*, Dr. *Kelemen Adolf*, Dr. *Bernstein Béla*, Nagyecseri *Kanitz Jenő*, Dr. *Jordán Sándor*, Dr. *Sebestyén Miklós*, *Neumann József*, *Szilágyi Mór* (orth. Balassagyarmat), *Marton József* (orth. Kővágóörs) és Dr. *Székely Albert* felszólalásai után elnök felteszi a kérdést, hogy vajjon az Értekezlet elfogadja-e a határozati javaslatot. Az összes jelenlevők felemelkednek helyükről és a javaslatot egyhangulag és nagy lelkesedéssel elfogadják.

Végrehajtására az Értekezlet országos nagybizottságot küld ki, melynek tagjaiul elnök a következőket javasolja :

Adorján Ármin Nagyvárad, Ardó Sándor dr. Aranyosmarót, Barta Antal dr. Szabadka, Beregi Ármin mérnök Budapest, Bettelheim Samu Pozsony, Büchler Márton rabbi Orosháza, Büchler Zsigmond rabbi Alberti-Irsa, Csengeri Máyer Károly Cegléd, Dózsa Sámuel dr. főügyész Makó, Dömény Lajos dr. ügyvéd Budapest, Ehrlich G. Gusztáv Budapest, Fáy Ignác dr. Temesvár, Feldmann József dr. rabbi Cegléd, Friedmann Manó elnök Temesvár-Gyárvaros, Freund József Óbecse, Frommer elnök Léva, Grád Mór elnök Ada, Grauer Vilmos dr. Budapest, Guth Jenő dr. elnök Érsekújvár, Gutfreund Sámuel dr. Debrecen, Győri Ödön elnök Miskolc, Hajnal József dr. Szabadka, Halász László dr. Cegléd, Heumann József dr. elnök Moór, Horváth Sándor nagykereskedő Budapest, Jordán Sándor dr. rabbi Szatmár, Kahan Niszon dr. ügyvéd Budapest, Kátser Henrik Trencsén, Kecskeméti Lipót dr. rabbi Nagyvárad, Keszler Lipót dr. Losonc, Klein Jakab Rózsahegy, Klein József dr. rabbi Kassa, Kiss Arnold dr. rabbi Buda, Kohn Dávid nagykereskedő Budapest, Kún János Zólyom, Lebovits József rabbi Mágocs, Löwy Mór Igló, Mandel Dezső Nyirbátor, Marmorstein Lipót rabbi Szenic, Mezey Ferenc dr. Budapest, Mezei Mór dr. Budapest, Milkó Izidor dr. Szabadka, Neumann Ede dr. rabbi Nagykanizsa, Neumann József rabbi Szepsizsentgyörgy, Révész Dezső dr. Balassagyarmat, Reichard Salamon dr. Sátoraljaújhely, Reiner M. dr. Alsókubin, Reisz Simon Békéscsaba, Rottmann Árpád dr. Zenta, várhelyi Rózsa Izsó dr. elnök Szeged, Rooz Samu Nagykaroly, Rusz Jakab Gyöngyös, Sebestyén Miklós dr. Marosvásárhely, Seltmann Lajos rabbi Hódmezővásárhely, Singer Bernát dr. rabbi Szabadka, Sulzbeck Henrik Sárvár, Schneller Károly Losonc, Schütz Albert Nagyvárad, Schwarz

Samu dr. Besztercebánya, Szabolcsi Izidor dr. elnök Buda, Szilágyi Mór elnök Balassagyarmat, Székely Albert dr. Sátoraljaujhely, Spira Salamon dr. rabbi Miskolc, Spitzer Vilmos elnök Heves, Stern József dr. Óbuda, ifj. Sternberg Sándor Nagykároly, nagypéli Sterntal Salamon Temesvár, Stiller Mór dr. Budapest, Taglich József Fogaras, Váradi Zsigmond Körömbánya, Vajda Béla dr. rabbi Losonc, Vermes József elnök Ipolyság, Wertheim Armin Székesfehérvár, Wertheimer Lajos dr. Újpest, Wollák Adolf dr. Alsólendva.

Székely Ferenc elnök: Azt hiszem, hogy a javasolt lisztát az egész értekezlet elfogadja. *Hangsúlyozom, hogy a mai értekezlet elnökei és jegyzői szintén valamennyien tagjai az orsz. nagybizottságnak.* Ezt azzal a megjegyzéssel enunciólom, hogy méltóztassék megengedni, hogy az országos bizottság önmagát egészítse ki. Erre nézve méltóztassék a bejelentéseket hozám intézni.

Kérek továbbá engedelmet arra, hogy az elnökség küldöttséget menesztessen a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ö excellenciájához, hogy neki hivatalból tudomására hozza a mai ülés eredményét.

Ezek után nem marad más hátra, mint hogy végtelen örömmel, végtelen megelégedésemnek adjak kifejezést a mai gyűlésnek szép és méltóságos lefolyásán, a gyűlés egész közönségének magatartásán, a szónokok beszédein, melyek mindnyájunk öröme és megelégedésére szolgáltak és mind nyájunkat kecsegtetnek azzal a reménnyel, hogy a jövőben is ezen az uton haladhatunk a siker felé.

Most átadom a szót Schnitzer Ármin dr. főrabbi úrnak.

Schnitzer Armin dr. főrabbi: Mélyen tisztelt értekezlet! Mély hálával tartozom Istenemnek, a ki megérem engedte a mai szép napot, azt a napot, melyen egyesültek, egybegyűltek a magyar zsidóság legjelesebbjei, hogy tiltakozzanak a kétfelekezet abszurd, örült teóriája ellen. Úraim, mindig felháborodott az én szívem, midőn azt gondoltam, hogy én, a ki megöszültem hivatásomban, egész életemet Istenemnek szenteltem, a ki most már ötven éve vezetem az én hitközségemet, a hol minden rituális intézmény szent vallásunk szabályai szerint van elrendezve, s mégis azt kiáltják rám és hozzám hasonlókra: nincs nektek osztályrészetek Izrael Istenében. Ez fáj nekem és azért vagyok boldog a mai napon, mikor összegyűltünk, hogy ez ellen tiltakozunk. Egybegyűltünk, lelkesülten idejöttünk, hogy küzdjünk a zsidóság egysége mellett. Ha Isten nem építi a házat, hiába fáradoznak az alapítók, azért fordulok hozzád, mennyei Atyám, Izrael Istene, a ki őseinket méltónak tartotta arra, hogy nekik adta a te szent Tórádat, melynek lobogóját hordoztuk a pusztában, melyet szentnek tartunk utolsó lehelletünkig: tekints le szent menyeidből és áldd meg a te egységes népedet, Izraelt. Egyesítsd szívünket, hogy szeressünk téged és féljünk téged, világosítsd meg testvéreinket és valamennyiünket! Ámen.

Mucsini Wohl-Rumi Adolf (Losonc): E magasztos pillanatban, melyben mindenki át van hatva a főrabbi ur szavaitól, kedves kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy ilyen magasztos pillanata Magyarországon a zsidóságnak még nem volt. A vezetés s a gyűlés egész lefolyása oly méltó, oly csodálatos és fényes volt, hogy mindnyájunknak kalapot kell emelnünk ama férfiú előtt, a ki az értekezlet vezetését ritka tapintattal végezte. Indítványozom, hogy Székely Ferenc öméltóságának leghálásabb köszönetünket nyilvánítsuk.

Székely Ferenc elnök: Ezzel a gyűlést berkesztem.

A delegátusok tiszteletére a *Makkabea* Zsidó Egyetemi Hallgatók Egyesülete a Központi Demokrata Kör helyiségeiben commercet rendezett, a melyet Dr. *Kahan* Niszon ügyvéd vezetett. A megjelentek felszólalásaikban meleg rokonérzésüknek adtak kifejezést a lelkes zsidó ifjuság iránt, a melynek idealizmusából a közélet harcosai erőt meritenek.

— **Rabbibeiktatás.** Dr. *Kálmán* Ödön jászberényi rabbist február 18-án iktatták tisztségébe. A megye határán *Neuberger* alelnök, a jászberényi pályaudvaron *Gyárfás* dr. hitközségi elnök köszöntötte az új papot, ki Dr. *Hevesi* Simon pesti rabbi társaságában érkezett. Az ünnepségen az összes felekezetek és hatóságok képviseltették magukat, számos hitközség és testület küldöttségileg tisztelgett. Dr. *Hevesi* Simon iktató beszéde után Dr. *Kálmán* megtartotta székhelyét. A templomi ünnepséget a küldöttségek tisztelgése és nagy disztrakció követte.

— **Kármán Mór** egyetemi professzort február 27-én tanári működése negyedik évtizedének befejezése alkalmából lelkesen ünnepelték. A tudományegyetem kupolatermében nagy és igen előkelő közönség gyűlt össze, hogy hódolatát fejezze ki. *Csorba* Ferenc miniszteri tanácsos tolmácsolta a kitűnő mester tanítványainak köszönetét és szólt azokról a jelentős szolgálatokról, a melyekkel hála kötelezte a nemzetet. A magyar zsidóság életében is egyes mély nyomok jelzik *Kármán Mór* működését, a melyért meleg elismerés illeti meg a nemzeti kultúra nagy bajnokát.

— **Halálozás.** Őszinte fájdalommal emlékszünk meg *Mehr* Miksa sziráki rabbi haláláról. Hosszu, kínos betegség előzte meg a fenkölt gondolkodásu, nagy képzettségű, ideális életfelfogásu rabbi elhunytát. Korán zárult pályája, a melyen mindig a legmagasabb célok vezérelték. Papnak született, szívének kifogyhatatlan jósága a lelkes hivatásra predesztinálta. Szónoki és írói tehetsége szélesebb körben is ismertté tette nevét. Végtisztességén meghatározó módon nyilvánult a korai elköltözése miatt való fájdalom. Dr. *Adler* Vilmos hatvani főrabbi a templomban méltatta tartalmas életét, a temetőben pedig a család nevében *Kalisch* Mózes bucsuztatta.

— **A Talmudnak magyarra való fordítása.** Dr. *Mezey* Ferenc a következő indítványt terjesztette az Izr. Magyar Irodalmi Társulat igazgatósága elé:

Tekintettel arra, hogy az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat alapszabályszerű feladata, hogy a vallásos irodalomnak és általában az izraelita vallás- és erkölcstannak ismertetésére és megvilágítására szolgáló műveket adjon ki és azokat terjesztsze;

tekintettel arra, hogy a Szentírás után a zsidó vallástörvény anyagának és a megszentelt hagyománynak legkiválóbb forrását a Talmud alkotja;

tekintettel továbbá arra, hogy a zsidó vallás fejlődésére, szellemi és erkölcsi életére oly nagy kihatásu, de csak szaktudósoknak hozzáférhető Talmud általános megismerése a zsidó tudományoknak szélesebb körökben való elterjedésére, a hitben való megerősödésre szolgálna és

tekintettel végül, hogy az elszigetelt és szűk körre szorított talmudi